

Ibèrica : 1) ¿Qué castillos son aquéllos? ;⁵ 2) Porque Alhama era perdida ; 3) Un caballero pasea ; 4) Añafiles de plata ; 5) Mira Záyde ; 6) ¿Tanto olvido en glorias tantas?

El llibret, ben presentat, és il·lustrat pel pintor Manuel Maldonado.

R. A. i S.

El cuento español en el siglo XIX, por MARIANO BAQUERO GOYANES. Premio Menéndez Pelayo 1948. Madrid, Instituto Miguel de Cervantes (CSIC), 1949. 702 pàgs. (RFE, Anejo L.)

Aquest extens estudi fou presentat per l'autor com a tesi doctoral a la Universitat de Madrid l'any 1948. Segons dades biogràfiques que figuren a la coberta del llibre, l'autor comptava aleshores vint-i-cinc anys. Es tracta, doncs, d'obra juvenil, i això fa que, després de tant de temps d'haver estat publicada, pugui semblar extemporani de retreure'n algunes de les febleses. Però com que es tracta d'una contribució valuosa a l'estudi de la prosa espanyola del segle XIX, val la pena que, a desgrat d'aquesta circumstància, en n'ocupem, ara, en aquestes planes.

Podem distingir en l'obra dues parts. Els quatre primers capítols tracten de generalitats i ocupen aproximadament unes dues-centes pàgines. Els restants, en nombre de quinze, estudien la temàtica dels contes. Els capítols inicials són pròpiament de teoria literària i versen sobre les accepcions del mot *cuento* a través de la història de la literatura castellana, i del conte com a gènere literari, alhora que estudien extensament les relacions i diferències d'aquest gènere amb d'altres d'afins, com la llegenda, l'article de costums, el poema en prosa, la novella breu i la novella. El capítol IV és un repertori cronològic de contes. Tot i les diferenciacions que l'autor ha establert entre conte i article de costums, la llista comença l'any 1832, amb els articles de Larra i amb les *Escenas matritenses* del famós costumbrista Mesonero Romanos. Acaba l'any 1914, en el qual aparegueren reculls de contes de José Zahonero i J. Ortega Munilla. Aquesta llista no és exhaustiva, segons Baquero declara, però és molt abundosa i conté una quantitat de materials que no sabem que es trobi enlloc més. Essent així, fóra inútil de discutir algunes inclusions i exclusions. Tot l'important hi és, i, a més, un gran nombre d'obres d'autors secundaris, entre les quals no en manquen d'interessants. Encertadament l'autor no ha emmarcat el seu estudi en uns límits rigorosament cronològics, de manera que autors com Palacio Valdés, Pardo Bazán i Blasco Ibáñez, que han publicat dins el segle actual, són íntegrament compresos en el seu estudi, per tal com llur concepció literària és totalment *décimonónica*; en canvi n'han estat exclosos Valle Inclán i Azorín, la literatura dels quals entra en les tendències renovadores del començament del segle XX. Baroja hi és citat esporàdicament, com a figura que cavalca entre dues èpoques.

La part més extensa de l'obra — més de dos terços del seu contingut — és

5. Amb sorpresa llegim, en una citació (pàg. 18) de la *Flor nueva de romances viejos* del mestre Menéndez Pidal, que els romanços «en Aragón servían de modelo a la poesía trovadoresca». Al segle XVI

consagrada a l'estudi de la temàtica del conte espanyol del segle passat. L'orientació que l'autor ha donat al seu estudi ha estat manifestada repetidament. «No nos interesa», diu en una ocasió, «el estudio estrictamente histórico del cuento décimonónico español, sino su descripción en cuanto género literario, atendiendo más a sus características generales que a las individuales de quienes lo cultivaron» (pàg. 204). Per raó d'aquest caràcter descriptiu, l'autor no s'endinsa en problemes crítics ni aprofundeix massa cap aspecte de la producció de cap autor, bé que de vegades faci judicis interessants sobre la personalitat d'escriptors massa oblidats, com Antonio Ros de Olano, a qui dedica algunes pàgines dignes de remarca en un apartat del capítol dels *Cuentos fantásticos y estrambóticos*. La imponent massa de material que Baquero manipula queda fragmentada entre els catorze temes en què ha classificat el conte espanyol del segle XIX, i no són rars els casos de contes que entren en més d'una divisió, com el tan conegut *Adiós cordera* de Clarín, rural pel seu ambient, però d'animals pel seu protagonista, i a la vegada d'intenció social ben palesa. El mateix s'esdevé amb un altre conte famós, *La última ca. averada*, d'Alarcón, de tema amatori, finament irònic, per la qual cosa hom l'inclou entre els contes humorístics, i també de caràcter moralitzador patent. Tals casos abunden en el llibre de Baquero. Aquest s'adonà prou dels inconvenients que el seu mètode oferia. «Nunca como ahora», diu a la pàg. 464, «lamentamos que la clasificación adoptada para estudiar más fácilmente el denso conjunto de la cuentística décimonónica, nos obligue a seccionar la obra de estos tres escritores: Alas, Palacio Valdés y Ochoa..., cuando para apreciar el alto valor de su producción literaria, sería necesario estudiarla completa y no en grupos temáticos... Pecará, pues, nuestro estudio de forzado y convencional, y su única justificación es el propósito que anima este trabajo de evitar lo monográfico y aislado, tendiendo, en cambio, a dar visiones de conjunto».

Dins cada capítol, a partir del VI, són estudiats els contes d'un determinat tema. Les síntesis que els precedeixen són en general justes i demostren que llur jove autor, al moment d'escriure-les, havia fet ja una quantitat considerable de lectures i posseïa una base crítica molt prometedora. Hom pot fer remarques de detall i fins assenyalar algun judici precipitat: la *Dansa de la Mort* no pot ésser citada com a exemple d'humorisme macabre espanyol, perquè originàriament no és espanyola; hi ha alguna expressió poc afortunada («Proust, novelista que se alimenta incestuosamente de su propio ser y de su vida más íntima»); caldria matisar més les consideracions que fa sobre el Romanticisme a les pàgs. 393-94; la divisió dels temes resulta en la pràctica més convencional que en l'enunciat — el cas de *Cuentos de objetos y seres pequeños*, quan aquests petits éssers són purs símbols. Hom pot retreure també l'espai relativament limitat que és dedicat al conte amorós, que més d'una vegada ha estat considerat sota algun altre aspecte, més secundari. En conjunt, però, l'autor dóna prova de visió clara i de criteri ample, sempre fent les reserves que hom hauria pogut orientar aquest estudi en forma més interessant que la simplement descriptiva per temes, i que potser no és massa encertat d'estudiar el conjunt del conte separat de la novella i de la producció narrativa en general, de la qual aquell és un reflex.

El fet d'haver pres el conte com a tema exclusiu del llibre justifica que l'autor hagi volgut escatir bé la diferència d'aquest gènere amb d'altres d'afins, especialment amb la novella breu. El primer capítol sobre «el término cuento», on és feta la història del significat d'aquest mot, és dels millors, de l'obra.

Baquero arriba a la conclusió que el conte assolix la seva forma actual al segle XIX, i que és en aquest segle quan el mot pren l'accepció que ara li donem. Els elements que diferencien el conte del quadre de costums, la llegenda, la novella breu, etc., resten ben especificats, bé que en la pràctica — i el llibre de Baquero n'és una prova més — bastant sovint siguin confosos. No fem cap retret d'això a l'autor, car considerem que ha fet bé de no fer-se esclau d'unes distincions que l'haurien obligat alguna vegada a prescindir de material que està molt bé que hagi estat utilitzat al seu llibre. En parlar de les relacions de contes i poemes en prosa diu que aquests darrers són «denominación y género que creemos finiseculares». Cal recordar, però, que Baudelaire escriví ja un volum de *Petits poèmes en prose*.

El llibre de Baquero Goyanes tracta pròpiament del conte en llengua castellana. Els catalans Narcís Oller i Caterina Albert (Víctor Català) hi són esmentats esporàdicament. La darrera és presentada com a exemple il·lustre del conte social «esencialmente impresionista» (?) i del conte tràgic i dramàtic, dintre el qual, segons l'autor, «representa la máxima depuración de la cuentística décimonónica a través de sus vigorosos y dramáticos cuentos».

Tota l'obra de Baquero hauria guanyat essent més condensada. Hi abunden les repeticions, i en conjunt resulta deixatada. Però per damunt aquestes reserves tan sols de forma, resten l'abundor de materials que ofereix al crític i cops d'ull de caràcter general que, en conjunt, com ja hem dit, són molt estimables.

Pere BOHIGAS

DÁMASO ALONSO: *Menéndez Pelayo crítico literario (Las palinodias de don Marcelino)*. Madrid, Editorial Gredos, 1956. 118 pàgs. (BRH, II/29.)

Cal destacar, de la nombrosa bibliografia apareguda l'any del centenari del naixement de Marcelino Menéndez Pelayo, el llibre del Prof. Dámaso Alonso¹ per dos motius: 1) perquè constitueix una aportació original i rigorosa a l'estudi del pensament crític del gran erudit; 2) perquè enç dona, contra les versions més o menys oficials, no pas la visió d'una personalitat monolítica, sinó la d'una personalitat flexible i humana, que realitzà el seu destí a través d'una fe invariable, d'un sistema articulat, d'unes descobertes, d'unes ampliacions del seu radi de coneixement, però també a través de múltiples rectificacions.

El llibre del qual donem compte destaca i valora algunes d'aquestes rectificacions,² que no tradueixen inseguretats o inconstàncies de pensament, sinó una recerca honesta de la veritat. És un acompanyament «a lo largo de un avance: es un avance... hacia una comprensión total, sin exclusiones, del arte humano. Cede, para ganar, para enriquecerse» (pàg. 69). Menéndez Pelayo, després d'haver-se fet seva una actitud classicista irreductible, radicalment

1. Un extracte en fou llegit per l'autor a la Universitat de Madrid el dia 14 de gener de 1956 (cf. «Revista de la Universidad de Madrid», V (1956), 116-119). Un altre en fou publicat, sota el títol *Menéndez Pelayo, historiador de la literatura y crítico literario*, a «Arbor», XXXIV (1956). 344-358.

2. ANTONIO VILANOVA posà en relleu, en el seu llibret *Erasmus y Cervantes* (Barcelona 1949), 5-11, una palinòdia del nostre autor referent a la influència i transcendència d'Erasme a l'Espanya dels segles d'or.